

filialem caritatem qua nos complecti videmini. Est nobis ad reditum par desiderium vicissimque vobiscum esse et nostram sedem revisere summe optamus... Pero que siguiendo el consejo de los médicos tomaría algún descanso y recreación en Sena y en Petriolo, terminada la fatigosa labor de los días de Mantua. Que ellos llevasen, pues, en paciencia este retraso.

Lib. brev. 9, f. 98^b. *Archivo secreto Pontificio*.

37. El Papa Pío II á Felipe, Duque de Borgoña ¹

Sena, 7 Mar. 1460.

Rogado por el Duque nada ha dejado por mover al intento de que fuese cardenal el Obispo de Arrás, J. Jouffroy, sino que le faltó siempre el necesario consentimiento de los cardenales, los cuales no querían en modo alguno á un ultramontano. Por esta causa también han sido desoídas las recomendaciones de los Reyes de Francia y de Aragón y del Duque de Saboya. Da esperanza al borgoñés para más adelante.

Lib. brev. 9, f. 127^b—128. *Archivo secreto Pontificio*.

38. El Papa Pío II á Carlos VII, Rey de Francia ²

Sena, [Mar. 1460.]

Car. in Christo fili etc. Miramur non parum oratorem nostrum quem pro rebus fidei christiane ad tuam cels. misimus sine ullo responso tot iam menses istic detineri. Est hoc grave publicis rebus quarum gratia venit. Est nobis molestum qui tuos ad curiam venientes benigne expedire conamur. Proinde hortamur ser. tuam in domino et rogamus ut pro honore nostro et suo velit illum celeriter expedire et ad nos cum bona conclusione remittere. Convenit hoc nomini tuo qui christianissimus diceris et nobis qui nihil praeter utilitatem publicam quaerimus erit magnopere gratum. Dat. Senis.

Lib. brev. 9, f. 130. *Archivo secreto Pontificio*.

39. El Papa Pío II al Duque Borso de Módena ³

Sena, 1 Abr. 1460.

Intelleximus nobilitatem tuam hactenus noluisse permittere ut littere apostolice super decimis, vigesimis et trigesimis in dictione tua publicentur et illarum executio fiat, de quo satis miramur, cum tales dilationes christianis rebus sint valde contrarie, propterea hortamur ut

(1) Cf. vol. III, p. 171.

(2) Cf. vol. III, p. 169.

(3) Cf. vol. III, p. 302.

quid circa hoc facere intendas nobis per presentem nuncium plene rescribas.

Dat. Senis I aprilis A^o 2°.

Lib. brev. 9, f. 153^b. *Archivo secreto Pontificio*.

40. El Papa Pío II á Fernando, Rey de Nápoles ⁴

Sena, 15 Abril 1460.

Cum usque in presentem diem sine ullo respectu imo cum gravi onere nostro egerimus quecunque ad dignitatem et conservacionem status tui pertinere putavimus idque tibi notum esse non dubitamus, miramur quod in tradenda arce Castilioni quam fecimus pro nepote nostro a te postulari tanta dilacione utaris. Pío espera que la culpa en esto será solo de los funcionarios subalternos.

Lib. brev. 9, f. 179^b. *Archivo secreto Pontificio*.

41. Antonio Riccio á Ludovico de Gonzaga ⁵

Florenzia, 6 Nov. 1460.

...A Roma sono stati presi et subeto apicati 8 di quelli Romani scandalosi, Tiburtio principale nepote de M. Stefano Porchari cum 7 compagni per loro summa bestialità et pazia; pare che uno loro compagno fusse preso; esso poi con 6 altri entronono in Roma et andorono alla doghana et presono el economo, che è Senese; pare che lo menassero via dicendo per la via: andando noi faremo quello a costui che sarà facto al compagno nostro, confortando el populo a levarsi et pigliare l'arme; furono seguitati et presi di fuori, da sera examinati, la matina apichati. Florentie VI novembr. 1460.

E. Ex. V.

Antonius

Orig. *Archivo público de Mantua*.

42. Bartolomé Bonatto á la Marquesa Bárbara de Mantua ³

Roma, 9 Mar. 1461.

Sabato prox. passato che fù a VII de questo entrò qui el dispoza de la Morea qual certo è un bel homo et ha uno bello et grave aspecto et bon modi et molto signorili; po havere da cinquanta sei anni. Havea in dosso una turcha de zambeloto⁴ negro cum uno capello bianco peloso fodrato de cetanino⁵ velutato negro cum una cerata intorno; per quello intendo

(1) Cf. vol. III, p. 144.

(2) Cf. vol. III, p. 149.

(3) Cf. vol. III, p. 308, 309.

(4) V. Heyd-Raynaud II, 704.

(5) V. Heyd-Raynaud II, 704.

havea LXX cavalli et altretanti a piede, tucti cavalli prestati salvo che tre sono suoi. El Papa le recibió en el Consistorio en la Camera del pagalo, honrándole mucho. Gasta por él 300 ducados ¹ mensualmente. Este está aposentado cerca de S. Quattro Coronati.

Orig. *Archivo Gonzaga de Mantua.*

45. Bartolomé Bonatto á Ludovico de Gonzaga ²

Roma, 16 Mar. 1461.

... Qui in tucta la corte se rasona cosi caldamente de concilio come se fra octo di haveasse a livare et da molti et prelati et altri sono sta domandato se è vero chel si faza a Mantua, io li respondo che non ne so cosa alcuna, ma quando fusse la sorte so ben ge seria acceptato... Al palazzo sento pur ne sta rasonato perche monsig. Niceno ³ ha scripto che tuta Alemagna el crida et seriase contenti se facesse in Italia et che in Franza non consentirano mai...

Orig. *Archivo Gonzaga de Mantua.*

44. El Cardenal Bessarión al Papa Pío II ⁴

Viena, 29 Mar. 1461.

Beatissime pater!

Rediit familiaris meus, quem miseram ad Vam Beatnem cum novis comotionum ⁵ principum Germanorum. Vidi que mihi per eum scribit V. B. Licet nulla mentio fiat de scripturis quas per eum ad Vam Beatem misi, satis tamen ad rem ipsam respondetur. Usus sum qua potui celeritate; nam postridie eius diei, quo avisamenta illa acceperam, expedivi repente nuntium, ita ut per Dei gratiam ea, que ad Sem Vam ex Suevia recto itinere transmissa sunt, octo dies non precesserint eaque ex Suevia Viennam et ex Vienna Romam sunt allata. Offendit enim nuntius meus in Bulsena oratores Ve Beat^{is}.

Stas Va humanissime et clementissime ad me scribit illos excusationem in peccatis querentes dicere commotos se fuisse propter minas meas de decimis imponendis. Et ita se habet veritas, b[eatissime] p[ater]. Ex-

(1) Cf. Pii II Comment. 130.

(2) V. vol. III, p. 220 y 223.

(3) Bessarion.

(4) Ya en la primera edición del año 1889 llamé la atención sobre la presente relación y traduje en alemán los pasajes más importantes. Bachmann no notó esto en sus Fontes publicadas en 1892; mas en la copia que dió este autor (Fontes 46, p. 4 s.), las partes precisamente más interesantes, están desfiguradas con tantas faltas, que por el eminente interés de esta relación, perteneciente á las relaciones más antiguas de la nunciatura (Cf. V. Bayer en Gött. Gel. Anz. 1894, 215), se ofreció á hacer una reimpresión más correcta.

(5) Bachmann: comitiorum.

cusationes frivole ¹ sunt et inanes vel potius occasiones ad male agendum. Nichil enim a me de decimis dictum est preter id quod Stas Va habet in scriptis in responsione mea, ubi narrans maximos sumptus quos Stas Va fecit et facit pro fide infero Stem Vam neque velle neque desiderare ² ab eis decimam ³, sed promissum exercitum. Verum est, quod aliquando paterne cum eis querelam faciens, aliquando etiam admonens que dicenda erant in tali re ⁴ dicebam et suadebam que suadenda videbantur ab homine presertim rei, de qua tractabatur, cupidissimo. Sed nichil preter verba actum est, nullum unquam de decima imponenda a me emanavit mandatum quod iuxta iussa St^{is} V^e revocare debeam. Scit Stas Va, quam semper timidus in hac re fuerim sentiens frigiditatem istorum et ut Stem Vam a mense Augusti per venerabilem virum magistrum Franciscum de Toletto de hac re consului timens ne aliquod ⁵ scandalum inde oriretur, si ultra procederem. Cuius rei auctor vel causa esse magis horrebam quam mortem. Ob eam rem nichil unquam feci nec mandavi. Iniuste igitur de me querelam faciunt in hac parte. Sed si quid est, in quo eos offendi, hoc solum est, quia voluissent, me ad excusationem eorum et ad iustificandam causam suam accusare serenissimum ⁶ dominum imperatorem et totum onus huius rei reicere in Mtem Suam, contra quam secreta iam moliri ceperant, ut postea apparuit. Et quoniam hoc nolui facere, cum nullam iustam causam haberem, conceperunt adversus me odium, existimantes me Ces. M^{ti} nimis affectum, in qua re certe non falluntur. Colo enim, et summe veneror Mtem Suam, tum ⁷ quia intelligo, quam affecta sit ei B^{do} Va et ille vicissim Stem Vam colat, tum propter mirificas virtutes et summam bonitatem, fidem ac religionem Mis Sue, tum quia ita expedire rei, de qua agebatur, mihi videbatur. Ob hanc eandem causam et amicitiam mutuam etiam de St^e Va homines isti non bene contenti sunt et hoc publice dicunt, quod et multis aliis argumentis S. V. intelligere potest et ex deliramentis impudentis et insulsi viri, imo vero perfidi heretici Gregorii, que nuper redacta in scriptis ubique sparsit, quas ego vix passus sum semel audire, postea abieci nec mittere ad Stem Vam volui. Quod nisi scirem Stem Vam optime nosse causas hujusmodi commotionum alias esse quam sit hec decimarum, rumperer dolore. Sed multa ad hec simul occurrunt, b[eatissime] p[ater]. Primo summa ingratitude Maguntini. Nunc enim apertius de eo loquar, in cuius domo publice, ut mihi retulit dominus Rodolphus decanus Wormatiensis, dum Maguntiam ex Wormatia redirem, aperto ore omnia mala ⁸ dicebantur contra curiam V^e B^{is} per illum vesanum epis-

(1) Bachmann: huiusmodi.

(2) Bachmann: obsiderare.

(3) Bachmann: decimas.

(4) Bachmann: calice.

(5) Handschr.: aliquid.

(6) Bachmann: illustrissimum.

(7) Bachmann: cum.

(8) Bachmann: male.

copum ord. predicatorum, qui pro confirmatione eius Mantue fuit et ceteros domesticos eius ¹. Allego S^{ti} V^e testem; poterit eum rogare, cum placuerit.

Accessit deinde excommunicatio eius propter annatam, qua re ita commotus est, ut velit celum terramque miscere, et tanti facit excommunicationem tam ipse quam ceteri quanti eam faceret nescio quis. Ad hec cupit imitari vestigia predecessoris sui, qui semper parum devotus fuit Apostolice Sedi. Quis eius machinationes melius novit quam B^{do} V^a que malis tunc quantum in se fuit restitit. Apparet etiam ² ex minuta appellationis eorum ipsos non conqueri de decimis dumtaxat, sed de annatis et indulgentiis et pecuniarum multimoda, ut aiunt, exactione.

Ad hec accedit Francorum continua infestatio; Sigismundi Austrie continuus clamor et importunitas; postremo pavor alterius principis ob non prestitam nec prestandam ut video pollicitam obedientiam et exemplum Sigismundi, ne ipse quoque in talem laqueum incidat et vastus animus atque appetitus magnarum rerum.

Hec sunt, b[eatissime] p[ater], ut optime novit S^{tas} V^a, precipue cause huiusmodi turbationum. Spem tamen ³ in Deo habeo et Sedis Vestre iusticia ac summa sapientia S^{tis} V^e, quod omnia evanescent.

Que ad ⁴ timorem decimarum spectabant, ego satis providi, quemadmodum binis literis S^{ti} V^e significavi. Quoad cetera optime fecit B^{do} V^a mittere oratores suos, quos spero omnia bene composituros. Et quoniam prorogata est dieta usque ad ⁵ festum S. Trinitatis in Francofordia celebranda, optimum esset, ut proxime V^e Bⁿⁱ scripsi, ut S^{tas} V^a mandaret oratoribus suis, sicut etiam ipse ad eos scribo, ut usque ad id tempus visitent principes ad partem et tractent cum eis privatim, hec enim melius extra dietam quam in dieta componuntur, et inveniant media oportuna que S^{tas} V^a melius scit, cum noverit infirmitatem ⁶ eorum.

Illustr. dominus Albertus Brandenburgensis nuper me rogavit, ut supplicarem instantissime S^{tm} V^{am}, ut dignaretur domino Maguntino totam annatam remittere, quo medio speraret omnia bene componi; aliter dicit se scandalum timere. Si antea id scivissem, significassem Bⁿⁱ V^e ⁷, ut, si ei videretur, in hoc gratificari posset, non quod ille mereatur, sed ad evitanda ⁸ scandala. Postea cum tempore omnia possent aptari.

Partem meam, quam ⁹ accepi, ego libenter redderem. Scribo oratoribus S^{tis} V^e, ut in casu, quod vel requirantur vel necessitatem videant,

(1) La puntuación de Bachmand (punto después de fuit) no da ningún sentido. También falta en Bachmand el ejus que está claramente en el manuscrito.

(2) Interpolado por mano posterior.

(3) Bachmann: meam.

(4) Bachmann: quoad.

(5) Bachmann: at.

(6) ó infirmitates; las dos lecciones son posibles.

(7) Bachmann: S^{ti} V^e.

(8) Bachmann: vitanda.

(9) Bachmann: quem.

dent aures, cogitent super hoc, non desperent eum et consulant S^{tm} V^{am}, S^{tas} V^a quod agendum iudicaverit faciet. Sed de his satis.

Intellexi, b[eatissime] p[ater], diversis ex locis multa de creatione novorum cardinalium agitari, multos principes pro suis supplicare, inter ceteros illustr. dominum ducem Mediolani pro honore patrie ¹ sue instare. Quia fieri poterit, ut S^{tas} V^a habita vel temporis vel supplicantium ratione ad aliquos creandos inclinetur, visum est mihi ² summis precibus exorare S^{tm} V^{am}, ut primo habeat ³ rationem et dignitatis, ne nimia multitudine vilescat, et oneris, ne nimis vos ipsam gravetis, deinde sui ipsius et status sui, et conetur ita satisfacere, quibus satisfaciendum est, ut una ⁴ S^{tas} V^a curet etiam rem ⁵ propriam; et inter paucos, qui promovendi ⁶ sint, aliquem de suis fidelibus, qui etiam ad hanc dignitatem sufficiens sit, honorare.

Audio illum ducem Mediolani instare, ut dixi, pro aliquibus. Si S^{tas} V^a deliberabit ei gratificari, conari debet dare ei unum qui et ei carus sit et S^{ti} V^e fidelis, sit ad tantum honorem ac dignitatem idoneus et ecclesie utilis futurus. Acerrimum iudicium vestrum, b[eatissime] p[ater], uno intuitu discernere potest inter homines, quod alter alteri prestat. Audeo etiam de me affirmare (quod sit sine arrogancia dictum), non longe me in huiusmodi iudiciis a veritate abduci. Rarissimi sunt hac etate viri prestantes, ut semper fuerunt. Ex his semper iudicavi esse reverendum patrem dominum episcopum Papiensem. Testis est mihi Deus, quod sentio dicere. Ingenium viri et industria et quedam nature dexteritas mirum in modum me semper oblectavit. Preter peritiam rerum et doctrinam singularem est bonus, prudens, fidelis, caritatis plenus, ornatus, celer ingenio, facilis ad inveniendum, que dicere oporteat et, que invenerit, eloquendum. Quam vero pauci et quam rari sint huiusmodi homines, optime novit V^a Beat^{do}. Pro quibus scribat excellentia ducis, ego ⁷ nescio. Omnes tamen, pro quibus veresimile est eum scribere, debere credo nosse. Omnes optimi sunt, neminem sperno, neminem contemmo; sed conscientiam V^e S^{tis} in hoc testem ⁸ et iudicem invoco. Non dubito, quod dominationi sue gratissimus esset dominus Papiensis pro eoque supplicaret, si requireretur, non minus libenter, quam pro ceteris nec minus carum habebit, si fuerit promotus, quam alium quemcumque. Vidit preterea S^{tas} V^a malam temporum conditionem. Undique scandala parantur. Nescimus quem finem res sint habiturae. Notum est, quantum momenti ⁹ rebus pontificis maximi ad quamvis partem cardinales afferre

(1) Bachmann: proprie.

(2) Bachmann: in.

(3) Bachmann: prohabeat.

(4) Bachmann: unam.

(5) Bachmann: creationem.

(6) Bachmann: primo vocandi.

(7) Falta en Bachmann.

(8) Bachmann: testor.

(9) Bachmann: momentum.

possint, quam co[n]ducat, tales habere cardinales qui et velint et sciant et possint principi suo fideliter servire. Si quid horum trium desit, manca res ¹ est. Omnes rev^{mi} patres presentes sunt S^{ti} V^e fideles; debitum enim eorum ita requirit. Inter ceteros meam fidem vobis sponendi, vobis tradidi et nunc in perpetuum et spondeo et trado. Si in novis creandis primo ² quam paucissimos, (non enim in magna multitudine possint non esse etiam aliqui non ita devoti), deinde eos vobis parabit, qui, etiam si velint, non possint esse non fidi, bene cum S^{te} V^a actum erit, presertim in hac temporum turbulentia. Dignetur itaque, supplico, V^a S^{tas} flectere parumper aures ad preces servitoris sui, que ex intimis cordis et animo fideli prodeunt. Dignetur respicere ad honorem suum, ad statum suum, ad utilitatem ecclesie et hunc virum, quo non multos similes reperietis, commendatum habere. Hoc modo domino duci preclare satisfactum erit. Merita domini Papiensis hoc exigunt, dumtaxat ob suam erga S^{tem} V^{am} sincerrimam fidem. Mee etiam preces, h^{me} pater, non immerito apud S^{tem} V^{am} aliquid posse deberent pro mea erga eandem summa devotione, neque dubito, si essem apud pedes B^{dis} V^e et in creatione cardinalium pro aliquo supplicarem presertim digno, quod dignaretur S. V. pro sua erga me summa clementia preces meas non in postremis habere. Hunc dilexi a iuventute sua, diligo nunc propter reverentiam S^{tis} V^e, propter singulares eius virtutes, propter eius erga me caritatem. Nunc summa cum humilitate pro hoc oro, pro hoc precor, pro hoc supplico, pro hoc omnem animi mei affectum effundo sitque certa S^{as} V^a, quod licet cum ex corde diligam, non tamen propterea moveor ad eum laudandum, neque enim auferem apud S^{tem} V^{am} de suo homine Sanctitati notissimo talia dicere, nisi crederem etiam citra veritatem dicere. In summa ipsum ac me cum omni, qua possum, humilitate commendo Bⁿⁱ Ve Archiepiscopum etiam Sypontinum, devotissimum servulum Bⁿis V^e, commendo V^{ae} Clementie, quam efficacius et humiliter possum, ut dignetur V^a B^{do} aliquod ³ pietatis indicium ⁴ maxime in re, quam optat, in eum ostendere. Si dignabitur V^a B^{do} eo in aliquibus quantumcumque etiam magnis et arduis uti, reperiet ingenium, quod diliget et summa clementia fovebit ⁵. Commendo me humiliter sacris pedibus S^{tis} V^e. Datum Viennae 29 martii 1461. Vestre Clementie

humillima factura B[essarion] card. Nicenus manu propria.

Postscripta, beatissime pater, habui hac hora a fratre Gabriele, vicario Austrie, homine prudenti et practico, quem Nurumbergam misi, avisa eorum que ⁶ ibidem actitata sunt; que mitto S^{ti} V^e his interclusa, quamquam credam, eadem oratores V^e S^{tis} iam misisse. Apud

- (1) Bachmann: aes.
- (2) Bachmann: peto.
- (3) Bachmann: aliquid.
- (4) Bachmann: in dictum.
- (5) Bachmann: habebit.
- (6) Bachmann: qui.

serenissimum imperatorem instabo, quoad potero, ut, si non iret personalmente, mittat aliquos idoneos; optinerem facilius, si haberem modum etcetera ¹.

Orig. *Archivo secreto pontificio*. Armar. 39, tom. 10, f. 3.

45. El Papa Pío II á Aquila ²

Roma, 10 Jun. 1461.

Breve de acre censura y estilo bíblico: Erexistis cornua vestra in regem vestrum. Al final de él usa el Papa con los aquilenses de la amenaza.

Lib. brev. 9, f. 188^b. *Archivo secreto pontificio*.

46. El Papa Pío II á Amico Agnifilo, Obispo de Aquila ³

Roma, 10 Jun. 1461.

De iis que Aquilani in dies contra regem suum et contra Romanam ecclesiam faciunt non caret tua fraternitas crimine. Tu cum prudens sis et auctoritatem in populo habeas, non putaris facere quod ad tuum officium pertinet... Sigue una exhortación á la enmienda. Al mismo tiempo escribe á los aquilenses ⁴; podría él ahora mostrar si en verdad está por el Papa; es de su oficio representar y afear á los aquilenses sus graves faltas.

Lib. brev. 9, f. 188^b. *Archivo secreto pontificio*.

47. Bartolomé Bonatto á la marquesa Bárbara de Mantua ⁵

Roma, 29 Jun. 1461.

Da noticias acerca de la canonización de Catalina de Sena y de Jorge Podiebrad ⁶. Heri qui a li merli del castello fureno impichati dui de quelli fanti del castellano, uno Senese et l' altro de Urbino ⁷ et uno per li piedi, l' altro pur per il collo; fu una grande demonstratione... se dice voleano tore il castello...

Orig. *Archivo Gonzaga de Mantua*.

- (1) Bachmann: formam.
- (2) Cf. vol. III, p. 158.
- (3) Cf. vol. III, p. 158.
- (4) V. Nr. 45.
- (5) V. vol. III, p. 151-152.
- (6) V. vol. III, p. 279 y 245.
- (7) Sobre estos adoradores del sol v. Aen. Sylv. Opp. 289.

48. El Papa Pío II á Bartolomé Vitelleschi, Obispo de Corneto ¹

Roma, 6 Jul. 1461.

Carta consolatoria sobre el casus que le sobrevino... Credimus nullam tuam fuisse [in] his negligentiam... Bono animo esto. Le enviará tropas pronto. Opera est danda ut macula hec novo deleatur conatu. Lib brev. 9, f. 189^b. *Archivo secreto pontificio*.

49. Otto de Carretto á Francisco Sforza, Duque de Milán ²

Roma, 11 Jul. 1461.

Heri sera gionsi qua insieme col rmo cardinale de Thiano ³ et condussi lo S. Jacobo Savello alli pedi de la Sta de N. S. in presentia d' alcuni sri cardinali et de molti prelati et infiniti cortesani et essendo con luy molti citadini Romani con grandissima reverentia et humilita dimandò misericordia a N. S. il qual benignamente lo receve a gratia usandoli parole clementissime. La qual cosa de quanta alegreza et piacere sia stata a tutta questa cita et a questa corte non lo potrey scrivere. Idio ne sia laudato.

Orig. *Archivo público de Milán*.50. El Papa Pío II á la ciudad de Bolonia ⁴

Roma, 9 Oct. 1461.

Dilecti etc. Littere vestre nobis reddite sunt ab ea quam de vobis spem animo conceperamus longe aliene. Putabamus vos tanquam devotos et fideles subditos nostros nihil passuros quod in nos ne dicamus factu, sed simplici verbo committeretur ac pro statu nostro ut debetis arma ad minimumque usque sumptuos facultates et vitam in discrimine ubi opus esset posituros nullo respectu habito. Verum longe decepti videmur quod pro status nostri proditore quasi pro amico interceditis et picturam in eius ignominiam fieri vix pati potestis quem hostem et rebellem nostrum esse non ignoratis. Proinde respondemus nostre intentionis esse picturam in proditoris ignominiam fieri et quidem Bononie si quicquam in ea civitate que nostra est vel minimum possumus nec vobis imputari potest quod in civitate nostra fieri iussimus. Datum Rome apud s. Petrum sub annulo piscatoris die IX octobris 1461 P. N. A. III°.

† G. de Piccolomin. †

Orig. *Archivo público de Bolonia*. Lib. Q. 3, f. 53.

- (1) V. vol. III, p. 156.
- (2) Cf. vol. III, p. 151.
- (3) Fortiguerra.
- (4) V. vol. III, p. 161.

51. Bartolomé Bonatto á Ludovico de Gonzaga ¹

Roma, 16 Oct. 1461.

Acerca de la reina Carlota de Chipre: Qui starala cinque o sei di per quello intendo; è alloggiata in palazzo.—Se le paga el hospedaje y es muy agasajada y tratada con honra: ge andorno incontra nove cardinali et cinque fin alla nave sua che era de sotto de s. Paulo et quatro fin alla porta. . .

Orig. *Archivo Gonzaga de Mantua*.52. Martino Suardo á Ludovico de Gonzaga ²

Florenz., 11 Nov. 1461.

. . . Heri circa ore XXII la regina di Cipri entrò in questa [citta] ³. Se la obsequia mucho. Era vestita de una veste di colore beretino cum maniche piccole. La portatura de la testa tanto dimessa e del collo et della gola che a me pareva videre una suore, non che una regina, ma altremente è bella e giovene de etade de XXI o XXII anni; vero che la tiene un pucho del bruno ⁴.

Orig. *Archivo Gonzaga de Mantua*.53. Gregorio Lolli á la ciudad de Sena ⁵

Roma, 26 Dic. 1461.

Magnifici etc. A questi di passati mandai a la M. S. V. la copia d' una lettera del re di Francia. Dapoi è seguito che col ultimo die novembre la Maestà sua nel suo grande consilio assistenti prelati et vari

(1) V. vol. III, p. 311.

(2) Cf. vol. III, p. 311.

(3) Cf. Ricordi di Filippo di Cino Rinuccini LXXXIX. Reumont (Lorenzo I^o, 129) se equivoca mucho, quando hace ir á la reina desde Florencia á Roma. Cf. arriba n. 51. Para completar á Mas Latrie III, 114 s., añado todavía las siguientes fechas sobre el viaje de Carlota: 20.—22 Nov. in Bologna, v. Cronica di Bologna 742 y *Ghirardacci (Cod. 768 de la *Biblioteca de la Universidad de Bolonia*); 28 Nov. in Piacenza, v. Annal. Placent. 906. En el año 1462 llegó la reina á Mantua el 18 de Julio, y de allí se encaminó á Venecia el 14 de Agosto (Schivenoglia 150). Con esto concuerda la carta de la desgraciada reina, citada vol. III, p. 312, n. 3. Sobre las negociaciones de Carlota con Venecia en 1462 v. *Sen. Secr. XXI, f. 105 ss. *Archivo público de Venecia*.

(4) Giac. Chicio en la carta de 16 de Oct. de 1461, mencionada arriba en el vol. III, p. 311, n. 4, describe á Carlota de esta manera: «La statura sua bona piu tosto grande che mediocre, di colore bruno, la fronte per rispetto a la compositione de tuto il corpo pichola, assai li ochgii splendidi e di laude degni.» *Archivo Gonzaga*.

(5) Cf. vol. III, p. 174.